

Megkezdődött az Akadémia közgyűlése

Jánossy Lajosnak ítelték oda az 1972. évi akadémiai aranyérmeket

Hétfőn a Magyar Tudományos Akadémia disztermeber megkezdődött az Akadémia idei közgyűlése. Tudományos életünk e kiemelkedő eseményét részt vevő *Óvári Miklós*, az MSZMP Központi Bizottságának titkára, dr. *Ajtai Miklós* és dr. *Timár Máttyás*, a kormány elnökhelyettesei, *Nagy Miklós*, a Központi Bizottság tudományos, oktatási és kulturális osztályának vezetője, *Bondor József* építésügyi és

városfejlesztési miniszter, továbbá *Jánossy Lajos*, *Straub F. Bruno* és *Szabó Imre*, az Akadémia alelnökei, valamint az elnökség többi tagjai, az akadémiai intézetek vezetői és számos munkatársa, valamint a tudományos élet sok más, ismert személyisége.

A közgyűlést *Erdey-Grúz Tibor*, a Magyar Tudományos Akadémia elnöke nyitotta meg, majd előterjesztette az elnökség beszámolóját.

Erdey-Grúz Tibor beszámolója

A bevezetőben azokkal a kutatási irányzatokkal foglalkozott, amelyeknek eredményeire a társadalmi gyakorlat különböző ágai támaszkodhatnak, s amelyek a távlati tudományos tervek alapját képezik. Hangsúlyozta, hogy az erők jelentékeny koncentrációja mellett nem szabad megfeledkezni olyan alapvető kutatásokról, amelyekről, fejlesztéséről sem, amelyeknek konkrét hasznosítása ma talán még nem mutatható ki, de eredményeikre előbb-utóbb nyilvánvalóan a gyakorlat is nagyértékben fog támaszkodni.

Fejleszteni kell a kritikai szellemet

Konkrét feladataikat az Akadémia tudományos testületi lelkiismeretesen látták el, bár a kritikai szellem még többnyire nem érvényesült kellően, és a szakmai sovinizmus még nem egy esetben gátolta a közéleti gondolkodás uralkodóvá válását — hangoztatta az elnök. — A nem eléggé sokoldalú szakmai megközelítés még sokszor járt azzal a következménnyel, hogy csak részben érvényesült a javaslatokban és az ajánlásokban az ország valódi érdekeinek egységes szemlélete.

Ritka még bizottságainkban a különböző tudományágak hazai kutatási irányainak és arányainak jól megalapozott kritikai vizsgálata. Sokszor ajánlják valamely tudományágat erőteljesebb fejlesztését, de vajmi ritkán utalnak arra, hogy ennek érdekében mely ágazat fejlesztése lenne lassítandó, hiszen a tudományra összességében fordítható élő és tárgyiasult munka adva van. Valamely ágazat kiemelt fejlesztése többnyire csak más ágazatokról való átcsoportosítás révén valószínűsíthető meg. Jó lenne ebben az irányban is továbbfejlesztetni a kritikai szellemet és az országos felelősség tudatát.

Erdey-Grúz Tibor a továbbiakban szövege a tudományos osztályok bizottságainak munkájáról, amely több vonatkozásában nagy jelentőségű. — Az elnökséggel együtt ők tulajdonképpen azok a grémiumok, amelyekben az Akadémia munkáját, mint az ország legfelsőbb tudományos testületének a tevékenysége megnyilvánul.

Köpeczi Béla expozéja

Az elnökségi beszámoló után Köpeczi Béla akadémikus, az Akadémia megbízott főtitkára ismertette a *kutatási tervek tudományos tevékenységét, fejlődését, szerveztségét. Ismertette a szakigazgatás tevékenységét, szövege a kutatási tervek, a kutatóhelyek és a szakigazgatási szervek előtt álló legfontosabb feladatokról:*

Nem szűk praktizmus

— Öröndetes, hogy mind a természettudományokban, mind pedig a társadalomtudományokban a kutatóhelyek nagyobb érdeklődéssel fordultak a gyakorlat által felvetett szükségletek felé. Ennek következtében szorosabbá vált a kapcsolat a tudományos kutatás és a társadalmi tevékenység olyan szférái között, amelyek a tudományos eredményeket hasznosítják. A gyakorlat felé fordulás nem hozott szűk praktizmust magával, hanem természetesen hatott a belső tudományos fejlődésre, a tudományos problémák megoldására és új célkitűzések kialakítására is. A gyakorlattal való

Joggal elvárja az ország, hogy legfelső tudományos testületének tevékenysége sokkal szélesebb és mélyebben szántó, önállóbb és kezdeményezőbb legyen.

Idejében véleményt kell alkotni

A különböző tudományágakban folyó tevékenységeket értékelve megállapította a beszámoló:

— Az érvényesülő irányzatok szakmai és ideológiai megvitatása mellett fel kell figyelnie az Akadémia tudományos testületeinek az itthon és külföldön újonnan megfogalmazott tudományos gondolatokra, a még csak csiráként mutakozó új irányzatokra is, és igyekezniük kell idejekorán véleményt alkotni életképességükről, a hazai viszonyok közötti jelentőségükről, valamint meghonosításuk személyi és tárgyi lehetőségeiről. Téves lenne persze az a törekvés, hogy minden felbukkanó tudományos irányzatot, minden múlt intellektuális divatot felkaroljunk, de hiba lenne közömbösen elmenni a tudományos élet olyan új jelenségei mellett, amelyekről már mai ismereteink alapján is feltételezhető, hogy lendíteni fognak a legszelebb értelemben vett haladáson.

Igaz, hogy az ilyenféle tevékenység jövőbe tekintést igényel — hangsúlyozta. — A társadalmi haladás mai gyors üteme folytán elkerülhetetlen, hogy többet foglalkozzunk a jövő várható alakulásával és céltudatos alakításának lehetőségeivel, mint eddig. A tudományosan megalapozott prognózisok jelentős segítséget nyújtanak a távlati tervek előkészítéséhez, és sok meglepetéstől óvhatnak meg. A mi viszonyaink között is előfordulhat olyan felfedezés, amely valamely tudományágat új irányba terel, másrészt viszont hasznos lehet valamely irányzat fejlődési határának a felismerése. Jól megalapozott prognózisok révén számottevően csökkenthetők a meglepetések és a nem várt mellékhatások.

Az elnökség beszámolója további részében bírálta, elemezte a bizottságok munkáját, megállapította jelentőségüket, és tevékenységük továbbfejlesztésének szükségességét.

Új módszerek

— Megnőtt az érdeklődés az új módszerek és azok fejlesztése iránt mind a természettudományokban, mind a társadalomtudományokban s ez segítette a kutatási irányok és célok korszerűsítését. Az új módszerek a legtöbb esetben meghatározott filozófiai irányzatokhoz kapcsolódnak, különösen a társadalomtudományokban. Az MSZMP KB Tudománypolitikai Irányelvei szellemében előtérbe került az úgynevezett *valóságfeltáró funkció, amely a társadalmi valóság tényleges problémáinak az eddiginél következetesebb megközelítését jelenti.* A tudományos megismerés nem választható el attól a világnézettől, amely a valóság tudományos megközelítését segíti, mint ahogy természetesen a valóságkutatás is visszahat a világnézetre.

Köpeczi Béla ezután részletesen foglalkozott a természettudományokban elért eredményekkel.

— Az akadémiai kutatóhálózat működésének néhány jellemző vonásaként megállapítható — mondotta többek között —, hogy a hálózat az elmúlt években korszerűsödött és bizonyos területeken bővült. A Magyar Tudományos Akadémia keretében jelenleg 44 kutatóintézet, 25 tanszéki kutatócsoport, 11 munkaközösség működik. Ezenkívül 87 tanszéki és egyéb kutatóhely támogatásban részesül. A költségvetés összege az 1968. évi 425,7 millió forintól 1971-re 537,4 millió forintra emelkedett, ami 26,5 százalékos fejlesztésnek felel meg. Az elmúlt három év alatt tehát jelentős beruházások történtek, amelyek lehetővé tették a Szegei Biológiai Központ létesítését és módot nyújtottak néhány intézet bővítésére és a műszerellátás megújítására.

Nemzetközi kapcsolatok

A beszámoló ezután az Akadémia nemzetközi tudományos kapcsolataival foglalkozott,

Timár Máttyás felszólalása

Ezt követően dr. Timár Máttyás, az MSZMP Központi Bizottságának tagja, a kormány elnökhelyettese emelkedett szólásra. Beszéde elején a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága és a kormány nevében üdvözölte a közgyűlés résztvevőit, majd így folytatta:

— Hazánk az elmúlt negyedszázadban jelentős lépésekkel haladt előre a szocialista társadalom megvalósításának útján. Az elmúlt 25 év során — erre méltán büszkék lehetünk — elmaradott agrár országból a fejlett országok színvonalának középső részébe értünk — állapította meg a többi között, majd az utóbbi évek gazdasági fejlődését elemezte. A nemzetközi jövedelem 1968 óta négy év alatt 27 százalékkal nőtt, dinamikusabban, mint a megelőző négy évben. A fejlődés tervszerűbbé és egyenletesebbé vált. Ennek nyomán korszerűbbé vált a gazdasági szerkezet. Egyetlenes javultak a lakosság életkörülményei. Az 1968-at megelőző négy év alatt 19 százalékkal, a legutóbbi négy év folyamán 25–26 százalékkal nőtt az egy főre jutó reáljövedelem. A nemzeti jövedelemmel megegyező ütemben nőtt a lakosság fogyasztása, a közösségi célú fogyasztás növekedése ennél gyorsabb volt.

— Fejlődésünk elmúlt éveit értékelve nyugodtan elmondhatjuk, hogy népünk erőfeszítései nyomán társadalmunk biztosan halad a szocializmus megvalósítása felé. Ebben a fejlődésben, a nemzeti jövedelem minden százalékában, az impozáns új létesítményekben, népünk jólétének folyamatos javulásában jelentős a tudomány szerepe, tudósaink, kutatóink munkájának eredménye.

— Államunk a lehetőségekhez mérten nagy gondot fordít a tudományos kutatás bázisainak fejlesztésére. Az elmúlt négy évben 5,5 milliárd forintot fordítottunk a kutatást szolgáló beruházásokra. A népgazdaság 1971-ben összesen mintegy 8,5 milliárd forintot fordított kutatásra és műszaki fejlesztésre. Ez az összeg a nemzeti jövedelemnek csaknem 3 százaléka.

— Nehéz lenne pontosan meghatározni, lemérni, hogy mekkora szerepe van a tudománynak a népgazdaság fejlődésében. Annyi mindenesetre bizonyos, hogy szerepe messze nagyobb annál, mint amit a kutatók létszáma jelez a foglalkoztatottak összességében, vagy amit a kutatásra fordított összegek kifejeznek. Nem túlzás tehát azt mondani, hogy tudósaink, kutatóink eredményes munkája nélkül nem tudtuk volna kitűzött céljainkat megvalósítani.

— Öröndetes tény, hogy évről évre szorosabbá válik a tudományok művelőinek és a gyakorlati szakembereknek az együttműködése. Így például az elmúlt évek során gazda-

amelyek mind mennyiségi, mind minőségi vonatkozásban sokat fejlődtek:

— A szakigazgatási szervek feladatát képezte a szocialista országok tudományos akadémiaival és a nyugati kutatóközpontokkal kötött egyezmények alapuló konkrét munkatervek kötése, illetve az *előbből fakadó együttműködés feltételeinek szervezése és biztosítása.* Az új munkatervek kialakításánál hangsúlyt kapott a konkrét tematikai együttműködés fejlesztése, az intézetek közötti közvetlen kapcsolatok fokozása, továbbá a *távlati kutatási terveinkhez kapcsolódó nemzetközi együttműködések preferálása.* Ily módon a kutatóhelyek nemzetközi kapcsolatai kiszélesedtek és az intézetek közötti közvetlen megállapodások rendszerre alakultak. Különösen eredményes az az együttműködés, amelyet a kutatóhelyek egy része a szovjet társintézetekkel folytatnak a közös témák művelésében. Egyre nagyobb jelentősége van a KGST-n belül kialakuló tudományos kooperációnak. Több lehetőség nyílt arra, hogy a kutatók megismerjék az új tudományos eredményeket a kapitalista országokban is.

ságirányítási rendszerünk kidolgozásában és továbbfejlesztésében a lehető legszorosabban együttműködtünk azzal a közzgazdász kutatógárdával, amelyek jelentős szerepe volt és lesz feladataink megoldásában. Tudományos intézményeink sokrétű tevékenységgel segítettek elő a 15 éves távlati terv kidolgozását. Mindez elmondható a műszaki és a természettudományok területén folyó munkáról is, amely a műszaki-gazdasági koncepciók kidolgozásához, a fejlesztések megvalósításához nyújt nélkülözhetetlen segítséget.

— A különböző tudományágak valóságfeltáró, elemző, szintetizáló funkciójuk erősödésével hatékonyan segítik a gyakorlati munkát a társadalmi élet minden területén. Tudósaink aktíván közreműködtek az oktatás és a köznevelődés problémáinak tisztázásában, figyelemreméltó eredmények bontakoztak ki a szociológiai kutatások terén. Az elmúlt évek eredményei azt bizonyítják, hogy a kutatásokban egyre inkább a valóságos kérdésekre irányul a fő figyelem.

Timár Máttyás ezután arról beszélt, hogy a kormány a közelmúltban tárgyalta és fogadta el a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Műszaki Fejlesztési Bizottság előterjesztése alapján a 15 éves távlati tudományos kutatási tervet. A jóváhagyott terv tükrözi azt az erőfeszítést, hogy erőnket a legfontosabb feladatokra koncentráljuk és szélesítsük a kutatás terén a nemzetközi együttműködést. *Ez a távlati program a realitások terve, számol az ország gazdasági erejével és elsősorban ott kíván előrehaladni, ahol ez adottságainknak a legjobban megfelel.*

— Nem szorul különösebb bizonyításra a közvetlen termelési célokra szolgáló kutatási programok nagy hordereje — mondotta a továbbiakban. — Az alumíniumipar fejlesztési programja egyik legfontosabb természet kincsünk termelésének fokozására és hasznosítására hivatott. Sokat várnak az előkészítés alatt álló petroliumkémiai kutatási célprogram eredményeitől. A modern kor és az ország tudományos-műszaki haladásának kifejezője a számítástechnikai fejlesztési program, a hírközlő rendszerek kutatási és fejlesztési programja. Az építőipar korszerűsítésének előmozdítására hivatott a könnyű szerkezetes építési mód kutatási feladata, amely a gépjáratás-technológiai programmal együtt nagy jelentőségű a tudományos-műszaki forradalom további kibontakoztatása szempontjából. A mezőgazdasági fejlesztését, s emellett több más fontos célt is szolgálnak a talaj termelékenységének fokozását, a hőstermelés fejlesztését, az élelmiszerek választékának bővítését célzó kutatási progra-

mok. Ez a távlati terv impozáns feladatokat tűz a tudomány elé.

— A feladatok, a helyzetek, a környezet változatossága, a kutatás szerteágazó, sablonokba nem szorítható variációi differenciált irányítást igényelnek. Arra kell törekednünk, hogy a tudomány helyesen értelmezett szabadsága mellett — amikor a tudósok

szabadon képviselhetik tudományos meggyőződésüket, alakíthatják munkamódszereiket —, a kutatócsoportok, intézmények és a tudományos tanácsok olyan fórumok legyenek, amelyek a konkrét és aktuális feladatok sikeres megoldását mozdítják elő.

Timár Máttyás végül sok sikert kívánt a feladatok megvalósításához.

Az ember és környezete

Ezután *Szentágotthai János* akadémikus, az akadémiai elnökség tagja, tartotta meg „Az ember és környezete” című előadását.

— A XIX. század művelt embere abban a hitben élhetett — mondotta bevezetőül —, hogy a tudomány és a technika fejlődése az embert egy magasabbrendű anyagi és talán szellemi lét felé vezeti. Sőt, még e század első felében felnövekedett idősebb generációnknak sem volt eddig reális oka az ebben való kételkedésre.

— A gondolkodó és felelős emberek milliói döbbsen rá néhán év leforgása alatt — nem számítva néhány korábbi Kasszandra-jóslatot — gyakorlatilag a hatvanas évek kezdete óta, hogy a tudományos és technikai forradalom nem ingyen bőségszaru, amelyből mindenki kedve szerint vehet, hanem egyben olyan beavatkozás Földünknek az utóbbi három és fél milliárd év alatt kialakult bonyolult egyensúlyi rendszerébe, hogy veszély fenyegeti ma már nem csupán a szárazföld és a víz élő világát és atmoszféránkat, de még Földünknek a közmondásosan szilárd kérgének hordképességében sem lehetünk már olyan biztosak, mint eddig.

— Nem véletlen tehát, hogy a világon mindenféle társadalmi és kormányzati szervek, némi egyszerűsítéssel, a bioszféra, de a valóságban inkább az ember környezeti feltételei egyensúlyának megtartását — sok esetben már inkább annak helyreállítását tűzték ki a közeli és még inkább a távoli jövő legfontosabb céljaként. Nyilvánvaló, hogy Akadémiánk sem vonhatta ki magát a felelősségek — szerencsére hazánkban még nem túl súlyos helyzetből eredő — reánk eső része alól. Biológiai osztályunk az Akadémia többi osztályának aktív támogatásával 1970. évben sikeresen mondható bioszféra tudományos ülészakot tartott.

— Azóta kidolgoztunk egy hasonló célkitűzésű tárcaszintű és legutóbbi ülésünkön foglalkozott elnökségünk *Láng István* főtitkárhelyettes előterjesztése alapján a bioszféra védelmének problematikájával. *Ez a rendkívül gondosan előkészített dokumentum rendszere a bioszféra védelmének hihetetlenül bonyolult — és szinte kivétel nélkül minden tudományterületet érintő — tudományos és szervezeti problematikáját. Reálisan mérí fel minden dramatizálás nélkül helyzetünket és lehetőségeinket. Ebből az alaplakozatumból hívós szakszerűség mellett is világosan kitűnik a bioszféra védelmének embercentrikus, tehát a szó igazi értelmében humanista célkitűzése. Alig lehet kétségünk az-*

Az akadémiai díjak átadása

Ezután került sor az 1972. évi akadémiai aranyérem átadására.

Szabó Imre, az Akadémia alelnöke ismertette az Akadémia elnökségének határozatát, amellyel az idei akadémiai aranyérmeket *Jánossy Lajos* akadémikusnak, az Akadémia alelnökének, a Központi Fizikai Kutató Intézet tudományos tanácsadójának, az Eötvös Loránd Tudományegyetem atomfizikai tanszéke professzorának adományozta.

A magas kitüntetést *Erdey-Grúz Tibor* elnök nyújtotta át *Jánossy Lajos*nak, aki meghatott szavakkal mondott köszönetet.

A nyilvános közgyűlés az akadémiai díjak átadásával végződött. A díjakat a következők kapták:

Borsa Gedeon, Hervay Ferenc, Holl Béla, Balázs György, Fényes Tibor, Mahunka Imre, Trón Lajos, Király Zoltán, dr. Farkas Károly, Szmodits Kázmér, Földiák Gábor, Salánki

iránt, hogy az emberi környezet védelmével összefüggő bonyolult tervezések és döntések koordinálására hivatott kormányzati szerveknek ez a dokumentum és elsősorban az ennek alapján kifejtendő tudományos munka és tanácsadás jelentős segítséget fog nyújtani.

— A tudományos-technikai forradalom első számú veszélyét, a globális nukleáris konfliktus lehetőségét csupán emlitem — mondotta előadásában — A legtöbb világpolitikai elemzés szerint ez tekintetben legveszélyesebbnek ítélt két-három évtized jelentős részén úgy látszik túljutottunk. Sőt, az eddigi fejlődés, meghaladtólva a pesszimistákat, arra látszik utalni, hogy minden gyarlósága ellenére az ember mégis racionálisan reagál a sorsnak létét alapjaiban érintő kihívására.

— Az emberiség jövő sorsával kapcsolatos általánosan hangoztatott aggály az, vajon képes lesz-e alkalmazkodni az emberi idegrendszer a jövőben még mesterségesebbé váló környezet feltételeihez és pszichikus terheikhez. *Nem féltő-e, hogy a generációs ellentét, ifjúsági csoportok irracionális magatartási reakciókba való menekülése, kábítószerek általános használata, fokozódó kriminalitás és agresszivitás, az emberi együttélési normák — család, szexuális kötelékek stb. — gyors ütemű felszámolása valójában annak jele, hogy alkalmazkodó képességünk szélső határaihoz közeledünk?*

— Esztelenül lenne tagadni az urbanizáció, túlhajszolt, mértéketlenül ingerdús életmód, zajártalom, a régi nagy család kis egységekre való atomizálásának káros idegrendszeri és pszichikus hatásait. Mégis minden jel arra mutat, hogy ezek a jelenségek világ-szerte beteg, vagy a szükség-szerű változás küszöbére érkezett, saját létjogosultságukban nem bízó, és az általuk felidézett ökológiai válság fényében is feltétlenül bukásra ítélt társadalomban jelentkeznek leg-súlyosabban.

— Az emberi idegrendszernek a mind mesterségesebbé váló környezethez való alkalmazkodásának lehetőségei kétségtelenül korlátozottak.

— Az ember is nem egyed-ként, hanem társadalmi mechanizmusokkal tudott eddig alkalmazkodni Földünk szélső klimatikus és egyéb ökológiai — táplálékforrások stb. — feltételeihez. Bár a jövő igen mesterséges környezetéhez való túléléséhez esetleg további radikális társadalmi alkalmazkodásra lesz szükség, aligha van okunk kételkedni abban, hogy az emberiség túnyomó része ilyen alkalmazkodásra a társadalom megfelelő fejlődését feltételezve, a továbbiakban is képes lesz.